

“Een opluchting voor erge kwalen”: de didactische poëzie van Niketas van Herakleia (11de eeuw)

Nina Vanhoutte (Universiteit Gent)

“Altijd biedt het onderricht in de taal ons opluchting voor erge kwalen”, dat zegt Niketas van Herakleia in de inleiding van één van zijn gedichten over grammatica (Niketas, *Over syntax*). Het biedt volgens hem ook “troost voor het lijden des levens”, en zijn leerlingen moeten zijn gedichten zien als een “belofte van hun leraars liefde” (*Over syntax*). Dat dergelijke poëtische, persoonlijke uitlatingen gevolgd worden door honderden verzen over een serieus onderwerp zoals grammatica, valt voor ons als moderne lezer misschien moeilijk te verzoenen.

Het is echter één van de verklaringen waarom dit literaire genre gedurende de oudheid en de middeleeuwen zo populair was. Wat Griekse didactische poëzie betreft, kwam er na de oudheid een tijdelijke halt in productie van de 6de tot de 10de eeuw, waarna het genre opnieuw een bloeiperiode kende tijdens de 11de en 12de eeuw. Deze heropleving was ook inherent verbonden met de politieke en socioculturele omstandigheden die het Byzantijnse rijk in die periode kenmerkten (zie o.a. Bernard 2014).

Het is ook in deze periode dat de auteur van mijn corpus, Niketas van Herakleia, werkte en leefde. Onze kennis over hem is beperkt, maar we weten dat hij rond het jaar 1060 geboren is, dat hij vanaf ong. 1080 verschillende posities als leerkracht bekleed heeft en dat hij uiteindelijk in 1117 tot bisschop van Herakleia benoemd werd (Roosen 1999: 138-140). Tijdens zijn leven heeft hij heel wat Christelijke en seculiere werken geschreven, waaronder 24 didactische gedichten over verschillende taalgerelateerde onderwerpen (zie Schneider 1999 voor een overzicht). De meerderheid van zijn didactische gedichten zijn geschreven in hymnografische metra, met uitzondering van de zeven gedichten die in dit project bestudeerd worden.

Onze kennis van Byzantijnse didactische poëzie is nogal beperkt, onder meer omdat veel gedichten uit de 11de en 12de eeuw nog niet gepubliceerd zijn. Dit project wil daar verandering in brengen door van de zeven bovengenoemde gedichten een kritische editie te maken met vertaling, commentaar en vooral ook een uitgebreide literaire analyse van deze en andere contemporaine didactische poëzie. Op die manier zullen deze fascinerende gedichten toegankelijker zijn voor verder onderzoek, en krijgen we een beter inzicht in wat de unieke kenmerken zijn van dit literaire genre.

In deze lezing zullen de verschillende methodologische onderdelen van dit project voorgesteld worden, waar mogelijk geïllustreerd met fragmenten uit het corpus. Reis mee van transcriptie tot editie, van vertaling tot analyse, tot we “buiten adem zijn, en daarom moeten stoppen” (Niketas, *Over de conjunctief aorist*).

Literatuurlijst

Bernard, F. (2014). *Writing and Reading Byzantine Secular Poetry, 1025-1081*. Oxford : OUP.

Lauxtermann, M. (2009). Byzantine Didactic Poetry and the Question of Poeticity. In P. Odorico, P. Agapitos, & M. Hinterberger (Eds.), *Doux remède : poésie et poétique à Byzance. Actes du IVe Colloque international philologique "Hermēneia" (Paris, 23-24-25 février 2006)* (37-46). Paris: EHESS.

Roosen, B. (1999). The Works of Nicetas Heracleensis ὁ τοῦ Σεργῶν. *Byzantion*, 69, 119-144.

Schneider, J. (1999). La poésie didactique à Byzance: Nicéas d'Héraclée. *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*, 58, 388-423.